यस्य दर्शनम् । प्रविशन् हेमाद्रिगुहाग्रहान्तरं निनाव निभ्यद्दिवसानि कौशिकः" माघः । इन्द्रस्य कुशिकपुत्रत्व-प्राप्तिकथा "कुशिकस्तु तपस्तेपे पुत्रमिन्द्रसमप्रभम् । लभेयमिति तं शक्रस्तासादभ्येत्य जग्मिवान् । स गाधि-रभवद्राजा मघवान् कौशिकः स्वयम्" हरिवं० १अ० । "कुशिकस्तु तपस्तेपे" इत्यपक्रम्य "अत्युग्रतपसं दृष्ट्वा सहसाचःपुरन्दरः । समर्थं पुत्रजनने स्वमेवांशमवासयत् । पुत्रत्वे कल्पयामास स देवेन्द्रः सुरोत्तमः । स गाधिर-भवद्राजा मघवान् कौशिकः स्वयम्" हरिवं० २७अ० । कुशैर्दत्तत्वाद्वा कौशिकत्वमस्य यथाह तत्रैव "जात मात्रस्तु भगवानदित्यां स(शक्रः)कुशैर्वेष्टितः । तदा प्रभृति देवेशः कौशिकत्वमुपागतः" हरि० २२७अ० । २गुग्गुलौ ४व्यालग्राहिणि (सापुड़े) अमरः । ६नकुले ७कोषाध्यक्षे मेदि० । ८कोशकारे शब्दरत्ना० ९शृङ्गार-रसे त्रिका० १०मञ्जनि हेम० ११अश्वकर्णवृक्षे राज-नि० । कुशिकस्य गोत्रापत्यम् विदा० अञ् । १२विश्वा-मित्रसुतौ स हि कुशिकपुत्रस्य गाधेरपत्यम् । कुशि-कशब्दे तन्मूलं द्रष्टव्यम् । "अपिबच्च ततः सोममिन्द्रेण सह कौशिकः" भा० आ० १७५अ० ।

१२पौरववंशे नृपभेदे । "पारीक्षितस्य द्वौ पुत्रौ" इत्युप-क्रमे"प्रतिष्ठायाश्च द्वौ पुत्रौ पैप्पलादिश्च कौशिकः" हरिव ९९१अ० । जरासन्धपक्षे हंसनामके १४सेनापतिभेदे." स तु(जरासन्धः)सेनापतौ ! राजा सञ्चार भरतर्षभ !। कौ-शिकं चित्रसेनञ्च तस्मिन् युद्धे उपस्थिते । ययोस्तौ नामनी राजन् हंसेति डिम्बकेति च" भा० स० २१अ० । तस्य च कौशिकवंश्यत्वात् तथात्वम । १५असुरभेदे "खड्गः शा-लवदनः करालः कौशिकः शरः" हरिव० ४२अ० । कुशिकवंशोद्भवत्वात् १६नदीभेदे स्त्री तस्या उत्पत्तिकथा रामा० आ० ३४अ०

"कथयन्नप्रस्तुतोऽस्मि कौशिकी रघुनन्दन ! । पूर्व्वजा भ-गिनी चापि मम राघव ! सुव्रता । नाम्ना सत्यवती नाम ऋचीके प्रतिपादिता । सशरीरा गता स्वर्गं भर्त्तार-मनुवर्त्तिनी । कौशिकी परमोदारा प्रवृत्ता च महानदी । दिव्यपुण्योदका रम्या हिमवन्तमुपाश्रिता । लोकस्य हितकार्यार्थं प्रवृत्ता भगिनी मम । ततोऽहं हिम-वत्पार्श्वे वसामि नियतः सुखम् । भगिन्यां स्नेहसं-युक्तः कौशिक्यां रघुनन्दन ! । सा तु सत्यवती पुण्या सत्ये धर्म्मे प्रतिष्ठिता । पतिव्रता महाभागा कौशिकी सरिता वरा"

"तत्र मासं वसेद्वीर ! कौशिक्यां भरतर्षभ ! । अश्वमे-धस्य यत् पुण्यं तन्मासेनाधिगच्छति" भा० व० ८१अ० । "कुशि-कस्याश्रमं गच्छेत् सर्व्वपापप्रमोचनम् । कौशिकीं तत्र गच्छेत महापापप्रणाशिनीम् । राजसूयस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः" तत्रैवाध्याये । "इयञ्च नदी हिमवतः निःसृता चर्म्मानमरसन्निकृष्टे उत्तरपारे गङ्गायां सङ्गतो । "ततोगच्छेत राजेन्द्र ! चर्म्मकारण्यमुत्तमम्" ततइत्युक्ते-स्तस्यास्तत्सन्निकृष्टत्वम् । १८यशोदाकन्यात्वेनोत्पन्नायां योगमायायाम् । कौशिकेन्द्रेण भगिनीत्वेन कल्प-नेन विष्णुना तस्यास्तन्नामकरणात्तथात्वं यथोक्तम् "तत्र त्वां शतदृक् शक्रोमत्प्रदिष्टेन कर्म्मणा । अभिषेकेण दिव्येन दैवतैः सह योक्ष्यसे । तत्रैव त्वां भगिन्यर्थे ग्रहीष्यति स वासवः । कुशिकस्य तु गोत्रेण कौशिकी त्वं भविष्यसि" हरिव० ५८अ० योगमायां प्रति विष्णूक्तिः । "आर्य्या कात्यायनी देवी कौशिकी ब्रह्मचारिणी" भा० हरि० ५९अ० । पार्व्वत्याः शरीरकोश(धा)तुनिःसृत १९दे-वीमूर्त्तिभेदे तस्य च मूर्त्तिमध्यतापीति भेदः तन्मूलं देवीमाहात्म्यवाक्यं तत्र कोशशब्दे दर्शितं नाठ्रे २०वृत्ति-भेदे अलङ्कारशब्दे लक्षणादिकं द्रष्टव्यम् [तथात्वम्

कौशिकप्रिय पु० ६त० । श्रीरामे विश्वामित्रप्रियावरणात्तस्य

कौशिकफल कौशिक कोशस्थं फलमस्य । नारिकेले शब्दरा०

कौशिका स्त्री कोशएव स्वार्थे क अतइत्वम् । पानपात्रे चषके हेम० [शब्दमाला २विश्वामित्रपुत्रे च

कौशिकात्मज पु० ६त० । १इन्द्रपुत्रे जयन्ते २अर्जुने च

कौशिकायनि पु० कुशिकस्यापत्यम् ब्रा० फिञ् । यजुर्वेद-वंशब्राह्मणस्थे ऋषिभेदे "कौशिकायनेः कौशिकायनिः" शत० ब्रा० १४।५।५।२१

कौशिकायुध न० ६य० । इन्द्रचापे शब्दरा०

कौशिकारति पु०६त० । १काके राजनि० तस्य मेचकारातित्वं च तेन सह नित्यविरोधित्वात् । तत्कथा काकोलू-कशब्दे दृश्या कौशिकारिप्रभृतयोऽप्यत्र पु०

कौशिकिन् पु० ब० व० कौशिकेन प्रोक्तमधीयते त्रिनि विश्वामित्रप्रोक्ताध्यायिषु

कौशिकौज पु० कौशिक्या इव ओजोयस्य बहु० सलोपः शालोटवृक्षे (सेओड़ा) राजनि०